

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д.
УШИНСЬКОГО»

Грудок-Костюшко Марина Олександрівна

УДК: 372.14+374.12+811.161.2

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ ДІАЛОГОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В
УЧНІВ 10-11 КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ**

13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, доцент
– **Черненко Наталія Миколаївна,**
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доцент кафедри управління освітніми закладами та державної служби

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, професор
Пентилюк Марія Іванівна,
Херсонський державний університет, професор кафедри українського мовознавства

кандидат педагогічних наук, доцент
Яремчук Наталія Сергіївна,
Державний заклад «Севастопольський інститут банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України», доцент кафедри правознавства

Захист відбудеться «12» листопада 2012 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д41.053.01 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «9» жовтня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. С. Трифонова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження визначається концептуальними положеннями Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки щодо мовної освіти громадян, реалізація яких повинна забезпечити вільне володіння державною мовою, із властивими їй національно-культурними і світоглядними пріоритетами особистості. У нових соціальних і економічних умовах розвитку державності зростає значення й вимоги до формування соціально-активної, культурної та духовно багатой особистості. Однією з основних вимог цього процесу є набуття умінь і навичок вільно й грамотно володіти рідною мовою, що передбачає наявність умінь вести діалог.

Теоретичні засади вивчення діалогу були розроблені відомими лінгвістами Г. Винокуром, В. Виноградовим, В. Волошиновим, Е. Полівановим, Л. Щербою, Л. Якубинським та ін. Проблема розвитку діалогічного мовлення та діалогового спілкування була предметом дослідження здебільшого в лінгводидактиці іноземних мов, що базуються на матеріалах навчання другої мови учнями та студентами (Є. Большакова, В. Бuzаров, Т. Глазунова, В. Дєвкін, Т. Дученко, Ю. Ємельянова, Д. Ізаренков, Л. Калініна, Б. Лихобабін, Т. Нікуліна, Т. Сірик, В. Скалкін, Н. Слободкіна, М. Сосяк Н. Тучіна). Вітчизняними науковцями розроблено методики навчання діалогічного мовлення дітей дошкільного віку (Г. Чулкова), формування діалогічного мовлення учнів початкових і 5 класів загальноосвітньої школи (А. Ляшкевич), учнів основної школи (Є. Палихата), формування умінь говоріння учнів 5-6 класів (Н. Яремчук), підготовка майбутніх менеджерів до діалогової комунікації в системі післядипломної освіти (Н. Черненко).

Психологічні аспекти діалогічного спілкування порушують проблему «діалогової взаємодії» (Б. Ананьєв, М. Бахтін, В. Бехтерєв, Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимняя, Ю. Курганов, О. Леонтєв, Б. Ломов, А. Матюшкін, В. Мясіщев, С. Рубінштейн, В. Шубінська). Ще й досі дискусійними залишаються питання щодо видів та типів діалогів (Н. Арутюнова, А. Балаян, Ш. Баллі, М. Бородуліна, Г. Бирдіна, Е. Галкіна-Федорук, Т. Гард, П. Гурвіч, Д. Ізаренков, І. Йотов, С. Кисла, Т. Колокольцева, Г. Кучинський, Б. Лихобабін, М. Макарова, М. Пентилюк, Ю. Різдвяний, Т. Сахарова, А. Соловійов, А. Холодович). Водночас практика свідчить про загальний низький рівень комунікативної компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, зокрема діалогової. У південному регіоні українське мовлення учнів – випускників ЗОШ потребує значної корекції, оскільки здебільшого діти в сім'ях та найближчому соціальному оточенні перебувають під впливом російської мови, особливо в міській місцевості.

Водночас у системі навчання учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл існують певні суперечності, а саме між:

- відсутністю науково-обґрунтованого підходу щодо аналізу діалогової компетентності як складової дискурсивної діяльності учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл та вимогами чинної програми з української мови;
- системою сучасних методик навчання учнів у системі загальноосвітньої школи та недостат-

ністю відповідного інформаційно-методичного забезпечення, яке б відповідало вимогам сучасних змін у реформуванні галузі освіти.

Теоретична нерозробленість означеної проблеми та відсутність науково-методичних розробок визначили вибір теми дисертаційного дослідження «Методика формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконувалося відповідно теми «Теорія і практика формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців» (№0109U000212), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». Автором досліджувався теоретико-методологічний аспект україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл. Тема затверджена вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (протокол № 6 від 29.01.2009 р.) й узгоджена в координаційній раді при АПН України (протокол № 2 від 31.03.2009 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально апробувати методику формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність і структуру феномена «україномовна діалогова компетентність учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл», уточнити поняття «діалог», «діалоговий дискурс», «діалогова компетентність».

2. Виявити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості україномовної діалогової компетентності учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

3. Визначити педагогічні умови формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

4. Розробити й експериментально апробувати модель і методику формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

Об'єкт дослідження – україномовна навчально-мовленнєва діяльність учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

Предмет дослідження – методика формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

Гіпотеза дослідження – формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл відбуватиметься ефективно, якщо реалізувати такі педагогічні умови: створення в учнівському колективі діалогового простору комунікативно-мовленнєвої спрямованості; мотивація учнів до діалогового дискурсу в процесі інтерактивного навчання; інформаційно-методичний супровід процесу формування україномовної діалогової компетентності в учнів

10-11 класів.

Методи дослідження. З метою перевірки гіпотези, досягнення мети, а також реалізації поставлених завдань у роботі було використано методи теоретичного пошуку: аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури з питань діалогового мовлення й компетентності, інноваційного досвіду педагогічних колективів, семантичний і системний аналіз для систематизації категоріально-понятійного апарату дослідження. Методи емпіричного дослідження: опитування, анкетування учнів, учителів з метою з'ясування місця діалогу в навчальному процесі та наявних труднощів у формуванні україномовної діалогової компетентності учнів ЗОШ; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) з метою перевірки ефективності виокремлених педагогічних умов і розробленої методики формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів ЗОШ; методи математичної статистики (обробка результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація) з метою перевірки достовірності результатів дослідження й підтвердження гіпотези, зокрема пакет прикладних програм SPSS та MS Excel та математико-статистичних методів обробки інформації: шкалювання, групування у статистичні ряди, порівняння статистичних вибірок, кореляційний аналіз.

Базою дослідження виступили: Одеський навчально-виховний комплекс №13 «Загальноосвітня школа I–III ступенів – гімназія», Загальноосвітня середня школа I–III ступенів с. Олександрівка Комінтернівського району Одеської області, Навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа I–III ступенів – гімназія» смт. Комінтернівське Одеської області. Експериментальним дослідженням було охоплено 393 особи. У формувальному експерименті взяли участь 197 учнів 10-11 класів.

Наукова новизна дослідження: вперше розроблено методику формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів; визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови (створення в учнівському колективі діалогового простору комунікативно-мовленнєвої спрямованості; мотивація учнів до діалогового дискурсу засобами інтерактивного навчання; інформаційно-методичний супровід процесу формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів) та етапи (інформаційно-мотиваційний, інструментально-навчальний, діяльнісно-репродуктивний) формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл. Визначено сутність і структуру феномена «україномовна діалогова компетентність учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл».

Уточнено сутність понять «діалог», «діалоговий дискурс», «діалогова компетентність». Удосконалено зміст, форми та методи формування україномовної діалогової компетентності учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл. Набула подальшого розвитку методика навчання україномовної компетентності учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

Практична значущість дослідження полягає в розробці методики формування україномовної

діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, навчального посібника «Основи діалогового мовлення», які можуть використовуватись учителями загальноосвітніх шкіл у проведенні елективних та спецкурсів; викладачами вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації у процесі фахової підготовки майбутніх філологів, а також у системі післядипломної освіти, зокрема підвищенні кваліфікації вчителів-філологів.

Результати дослідження впроваджено: в навчально-виховний процес Одеської загальноосвітньої середньої школи №118 I–III ступенів Одеської міської ради Одеської області (акт про впровадження від 21 березня 2011 р.), Одеської спеціалізованої школи № 21 I–III ступенів спортивного напрямку Одеської міської ради Одеської області (акт про впровадження від 24 листопада 2011р.), Слов'яносербського НВК «ЗОШ I–III ст. – дитячий садок» с. Слов'яносербка Великомихайлівського р-ну Одеської області (акт про впровадження № 2 від 14 листопада 2011 р.), Вінницької фізико-математичної гімназії № 17 Вінницької міської ради (акт про впровадження від 3 вересня 2012 р.), Доманівської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 2 Миколаївської області (акт про впровадження від 4 лютого 2012 р.), Одеського навчально-виховного комплексу №13 «Загальноосвітня школа I–III ступенів – гімназія» (акт про впровадження від 17 червня 2011 р.), Загальноосвітньої середньої школи I–III ступенів с. Олександрівка Комінтернівського району Одеської області (акт про впровадження від 25 жовтня 2011 р.), Навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I–III ступенів – гімназія» смт. Комінтернівське Одеської області (акт про впровадження від 25 жовтня 2011 р.).

Достовірність результатів дослідження забезпечували теоретичним і методологічним обґрунтуванням вихідних положень; використанням апробованого діагностувального інструментарію; репрезентативністю масиву досліджуваних; експериментально-дослідною перевіркою основної гіпотези, висновків, що забезпечило, крім теоретичного обґрунтування проблеми, її втілення у практику загальноосвітніх шкіл, використанням методів, адекватних предметові, меті й завданням, логіці розробки проблеми.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися на міжнародному симпозіумі «Революція в освіті: глобалізація та індивідуалізація – погляд у майбутнє» (Одеса-Стамбул, 2007); міжнародних («Технологии обучения русскому языку как иностранному и диагностика речевого развития» (Мінськ, 2007), «Теорія і практика управління педагогічними процесами» (Одеса, 2007), «Теорія і практика формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ» (Одеса, 2008), «Сучасні проблеми та перспективи розвитку регіональної освіти» (Одеса, 2009), «Підготовка фахівців для іноземних країн у ВНЗ України: проблеми та перспективи розвитку» (Одеса, 2010), «Управління освітніми закладами, стан проблем, стратегії розвитку» (Одеса, 2010)); обласній «Роль інноваційних інформаційно-комунікативних технологій у викладанні базових дисциплін в умовах переходу до профільного навчання» (Одеса, 2007) науково-практи-

чних конференціях.

Основні результати дослідження відображено у 15 публікаціях, з них 7 статей у фахових виданнях України, 2 методичних посібники.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг тексту дисертації – 200 сторінки. У роботі вміщено 19 таблиць, 7 рисунків, що займають 1 самостійну сторінку основного тексту. До списку використаних джерел увійшло 364 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання і методи дослідження, висвітлено наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення; подано відомості про апробацію, впровадження результатів дослідження і структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл».**

проаналізовано науково-методичну літературу з досліджуваної проблеми, уточнено поняття «діалог», «діалоговий дискурс», «діалогова компетентність», визначено сутність і структуру феномена «україномовна діалогова компетентність учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл».

Аналіз наукової літератури свідчить, що тлумачення понять «діалог» та «діалогова компетентність» є надзвичайно різноманітним і багатоаспектним, водночас зауважимо, що окремо в шкільній лінгводидактиці ця проблема не досліджувалася. Відсутня науково обґрунтована система формування україномовної діалогової компетентності.

У сучасній зарубіжній та вітчизняній науковій практиці діалог визначається як: особлива синтаксична структура (Т. Винокур, О. Лаптева, М. Махліна); особлива форма комунікації (А. Балаян, М. Орлова, І. Распопов); соціально-психологічний феномен (В. Волошинов, Л. Виготський, Л. Якубинський); процес мовленнєвої взаємодії (А. Ахутіна, М. Бахтін, В. Біблер, Н. Гузель, О. Леонтєв, А. Ляшкевич, М. Пентилюк, Г. Чулкова); засіб вирішення соціальних конфліктів (Ф. Хайдегерр, К. Ясперс, Л. Фейєрбах); категорія особистісно зорієнтованого навчання (М. Байматова); культурологічна складова з діалогізації навчання (А. Король, А. Хуторської); складова школи діалогу культур (С. Азаренко, Б. Ананьєв, І. Ільєєва, В. Кемерова, І. Колесніков, С. Курганов).

У дослідженні враховувалося лінгвістичне визначення поняття діалог, який розглядаємо як одну із форм мовлення, розмову між двома або кількома особами, що характеризується не лише короткими висловлюваннями, використанням неповних і незавершених речень, а вмінням сперечатись, аргументувати та апелювати до думок опонента.

Проблема дискурсу та дискурсивної діяльності знайшла відображення у роботах А. Богуш, Н.-Гавриш, Ж.Горіної, П.Зернецького, Ю.Колісник, О. Кубрякової, Е. Морозова, І. Шевченко. Діалог у структурі дискурсивної діяльності здебільшого залежить від чіткого розуміння сутності поняття «дискурс». Ґрунтуючись на теоретико-методологічних положеннях функціонально-ситуативного підходу, зазначимо, що дискурс – це складний соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується безпосередньо його соціокультурними, політичними, когнітивними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими (констатувальними чи фоновими) чинниками; по-друге, має «видиму» – лінгвістичну (зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та «невидиму» – екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який упродовж розгортання дискурсу «будується» його репродуцентом (автором) та інтерпретується реципієнтом (слухачем, читачем тощо). Дискурсивна діяльність – це різновид мовленнєвої діяльності, яка спрямована на свідоме та цілеспрямоване породження цілісних мовленнєвих творів, а за своєю природою є когнітивно-комунікативною, результатом цієї діяльності є текст. Якщо текст є діалоговим (на формальному рівні), то й дискурс є діалоговим. Діалоговий дискурс – це зафіксована діалоговим текстом мовленнєва діяльність комунікантів у ситуативно-комунікативному, соціокультурному, когнітивно-психологічному та інших контекстах.

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дозволив дійти висновку, що діалогова компетентність – це здатність створювати власний діалог залежно від ситуації, обґрунтовуючи власну позицію та апелюючи до думок опонента.

Україномовну діалогову компетентність учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл розуміємо як здатність, застосовуючи українську мову, забезпечувати ефективне протікання комунікативного процесу між двома або кількома особами в діалоговому режимі з метою передавання, засвоєння та розв'язання суспільних і навчальних завдань, або планування своїх дій, що характеризується не лише короткими висловлюваннями, використанням неповних і незавершених речень, а й умінням сперечатись, аргументувати та апелювати до думок опонента.

Визначення структури україномовної діалогової компетентності учнів 10-11 класів ЗОШ ґрунтується на Державному стандарті базової і повної середньої освіти, Програмі з української (рідної) мови для шкіл з українською мовою навчання. Складові структури україномовної діалогової компетентності учнів 10-11 класів ЗОШ були визначені за трьома критеріями: знання, уміння/навички та особистісні якості з відповідними показниками. Так, перший критерій – знання (показники: розуміння сутності базових понять, що систематизують уявлення учнів про діалогове мовлення, зокрема «мовлення», «діалог», «діалоговий дискурс», «діалогове спілкування»); обізнаність із видами діалогу та підходами щодо їх класифікації; усвідомлення норм культури діалогового мовлення); другий кри-

терій – уміння/навички (володіння техніками формулювання запитань і відповідей; здатність вести діалог, використовуючи техніки слухання, сперечання, аргументації, ведення дискусії; здатність використовувати діалог у процесі саморозвитку); третій критерій – особистісні якості (з показниками: комунікабельність, емпатія, ініціативність та саморегуляція в діалоговому спілкуванні).

У другому розділі «**Експериментальна методика формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл**» було визначено стан формування україномовної діалогової компетентності в сучасній школі, схарактеризовано рівні сформованості україномовної діалогової компетентності учнів 10-11 класів ЗОШ, а саме: високий, достатній, середній, початковий; розроблено лінгводидактичну модель та методику формування україномовної діалогової компетентності учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл; подано результати констатувального і формувального етапів експерименту.

Експериментальна робота з проблеми дослідження насамперед зумовила необхідність виявлення стану формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл. Для цього було проаналізовано Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, програми з української мови, навчальні підручники і посібники, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, аналіз яких дозволив дійти висновку, що одним із чинників, які впливають на ефективність формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів ЗОШ, є брак годин для формування україномовної діалогової компетентності; в жодній програмі 10-11 класів не передбачено формування умінь слухати співрозмовника, формулювати запитання та відповідати на них, сперечатись, аргументувати, застосовувати різні види діалогу у процесі прямого та непрямого впливу на співрозмовника; використовувати діалог у процесі саморозвитку, що, безперечно, є актуальним у контексті сучасної Європейської інтеграції.

Було схарактеризовано рівні сформованості україномовної діалогової компетентності учнів 10-11 класів ЗОШ, а саме: високий, достатній, середній, початковий.

Високий рівень. Учні 10-11 класів загальноосвітніх шкіл вільно володіють і розуміють сутність базових понять діалогового мовлення, вони обізнані з видами діалогу та підходами щодо їх класифікації, вміють складати різні види україномовного діалогу, застосовуючи техніки діалогового мовлення, самостійно обирають аспект запропонованої теми, пов'язують його з власним життєвим досвідом, логічно зіставляють різні погляди на той самий предмет; уміють добирати переконливі аргументи на захист своєї позиції, здатні змінити свою думку в разі переконливих аргументів іншого; додержуються правил поведінки та мовленнєвого етикету в діалоговій розмові, уміють толерантно вислухати співрозмовника, коротко сформулювати свою думку, дають можливість висловитися партнеру по діалогу; види, структура діалогу, мовне оформлення реплік діалогу відповідає нормам, що засвідчує наявність розвинених особистісних якостей (комунікабельність, емпатія).

Учні цього рівня виявляють ініціативність та саморегуляцію в діалоговому спілкуванні, вміють оцінювати і контролювати мовлення співрозмовника, своє власне мовлення, усвідомлено використовують діалог у процесі саморозвитку.

Достатній рівень. Учні 10-11 класів загальноосвітніх шкіл загалом розуміють сутність базових понять діалогового мовлення, обізнані з видами діалогу та підходами щодо їх класифікації, вміють складати різні види україномовного діалогу, застосовуючи техніки діалогового мовлення і демонструючи загалом достатній рівень культури мовлення (чітко та логічно висловлюють думки, виявляють уміння сформулювати запитання, дають влучну, дотепну відповідь, здебільшого виявляють толерантність, стриманість, коректність у разі незгоди з думкою співрозмовника). У діалозі трапляються окремі відхилення від теми та недоліки в пов'язуванні реплік, відсутні вступна чи підсумкові репліки; мовне оформлення реплік у цілому відповідає нормам. Усвідомлено використовують діалог у процесі саморозвитку, водночас подекуди припускаються окремих помилок. Уміють чітко, логічно висловлювати власні думки в поняттях, ініціювати репліки, оцінювати і контролювати мовлення співрозмовника, своє власне мовлення, але зазнають окремих неточностей.

Середній рівень. Учні 10-11 класів загальноосвітніх шкіл не зовсім чітко розуміють сутність базових понять діалогового мовлення, поверхово обізнані з видами діалогу та підходами щодо їх класифікації, вміють досягати комунікативної мети в україномовному діалозі з нескладної теми, але виникають незначні труднощі у застосуванні технік діалогового мовлення, зокрема при використанні різних видів діалогу; їхні репліки загалом змістовні, відповідають основним правилам поведінки в розмові, нормам етикету, проте їм не вистачає самостійності суджень, їх аргументації, новизни, лаконізму в досягненні комунікативної мети, наявна певна кількість помилок у мовному оформленні реплік тощо. У діалозі є окремі відхилення від теми, недоліки в пов'язуванні реплік, відсутні вступна та підсумкова репліки; інтонація, добір слів, побудова реплік в окремих випадках потребує корекції, водночас учні цього рівня усвідомлено використовують діалог у процесі саморозвитку, але їхні вміння потребують удосконалення. Подекуди трапляються неточності у використанні понять, не завжди ініціюють репліки, вміють оцінювати і контролювати мовлення співрозмовника, своє власне мовлення, припускаючи при цьому три-чотири помилки.

Початковий рівень. Учні 10-11 класів загальноосвітніх шкіл мають фрагментарні знання (менше половини) базових понять діалогового мовлення, не обізнані з видами діалогу та підходами щодо їх класифікації, у них виникають значні труднощі в застосуванні технік діалогового мовлення, зокрема підтриманні діалогу, здебільшого вони відповідають на запитання лише «так» чи «ні», або аналогічними уривчастими реченнями стверджувального та заперечного характеру, недоречно ви-

користуються різні види діалогу. У цілому дотримуються правил поведінки в розмові (не втручаються в розмову іншого співрозмовника, виявляють зацікавленість його словами тощо), водночас інтонування їхніх реплік потребує значної корекції, а добір слів та побудова речень – удосконалення, зокрема вони не використовують діалог у процесі саморозвитку, що засвідчує про необхідність корекції розвитку особистісних якостей (комунікабельність, ініціативність і саморегуляція в діалоговому спілкуванні, емпатія).

Для визначення рівнів сформованості україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів ЗОШ було розроблено методику діагностики, яка передбачала експериментальні тестові завдання і кейси, спостереження та психологічні тести (А. Мехрабіана, Н. Епштейна).

Кількісний та якісний аналіз результатів підтвердив недостатню сформованість україномовної діалогової компетентності учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, зокрема невміння орієнтуватися в ситуації спілкування, змісті висловлювання, структурній організації, мовному оформленні, оцінювати мовленнєві повідомлення, здійснювати контроль для забезпечення зворотного зв'язку.

На формувальному етапі було розроблено лінгводидактичну модель формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, провідними принципами якої були: комунікативність, ситуативність, системність, тематичність, наступність, перспективність, міжпредметні зв'язки, усвідомленість та активність учнів (див. рис. 1).

Під формуванням україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл розуміємо цілеспрямований процес формування знань, умінь/навичок, якостей застосовувати техніки діалогового мовлення залежно від ситуації.

Педагогічними умовами реалізації лінгводидактичної моделі виступили: створення в учнівському колективі діалогового простору комунікативно-мовленнєвої спрямованості; мотивація учнів до діалогового дискурсу в процесі інтерактивного навчання; інформаційно-методичний супровід процесу формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

Відповідно до першої умови – створення в учнівському колективі діалогового простору комунікативно-мовленнєвої спрямованості, зазначимо, що під діалоговим простором розуміємо створення розвивального освітнього середовища, емоційно стимульовальну й активізуючу потребу учнів відкривати нові знання в процесі навчання діалогу. Зазначена умова сприяє формуванню в учнів комунікативних умінь (легко вступати у взаємодію з іншими учасниками спілкування, швидко завойовувати ініціативу у спілкуванні, використовувати різні комунікативні засоби і технології у процесі спілкування і т.ін.), емпатичних настанов; спонукає шукати різні способи вираження своєї позиції. Згідно з цією педагогічною умовою кожний урок починався з комунікативної хвилини, що передбачала створення різних ситуацій («Комплімент», «Зустріч», «Привітання» тощо) і сприяла організації міжособистісної взаємодії в діалоговому просторі, виступала джерелом збагачення

індивідуального досвіду учнів, який є необхідним у формуванні діалогової компетентності. Друга педагогічна умова – мотивація учнів до діалогового дискурсу в процесі інтерактивного навчання реалізовувалася таким чином, що всі учні залучались у процес пізнання, вчилися критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення; брали участь у дискусіях, спілкувалися з іншими людьми.

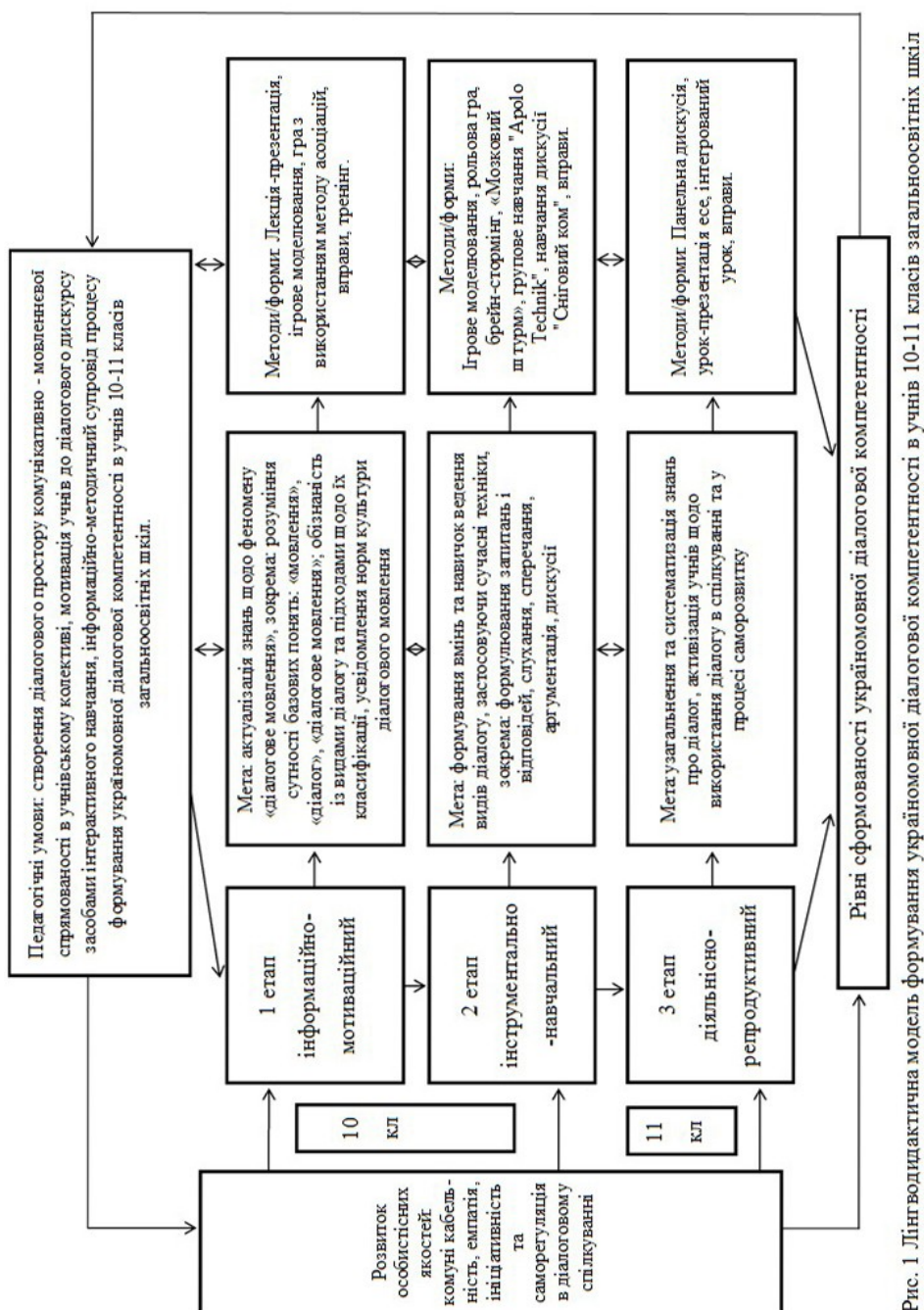

Рис. 1 Лінгводидактична модель формування українмовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл

Реалізація зазначеної умови сприяла зворотному зв'язку суб'єктів і об'єктів навчання, і з двобічним обміном інформацією між ними, що дозволяло реалізувати суб'єктний підхід в організації навчальної взаємодії, відпрацьовувати на кожному занятті в різних формах комунікативні вміння учнів.

Відповідно до такої умови, як – інформаційно-методичний супровід процесу формування украї-

номовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл – було розроблено програму факультативного курсу, навчальний посібник, інформаційно-довідкові та навчально-методичні матеріали, комплекс різних форм навчальних занять, що вимагають сучасні технічні засоби (мультимедійний проектор, комп'ютери, Інтернет тощо); створено банк мовленнєвих завдань з розвитку особистісних якостей учнів, необхідних для діалогу, які б сприяли формуванню україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

Розроблена лінгводидактична модель обіймала 3 етапи: інформаційно-мотиваційний, інструментально-навчальний, діяльнісно-репродуктивний, що реалізовувалися шляхом виконання системи вправ та інтерактивних методів навчання.

Добір навчального матеріалу здійснювався відповідно до таких критеріїв: 1) поступове цілеспрямоване ускладнення завдань з урахуванням опорних знань і набутих учнями 10 класів умінь і навичок; 2) рівномірне чергування різновидів вправ; 3) доцільність використання форм, методів і прийомів навчальної діяльності учнів; 4) дотримання внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків у роботі з текстами.

У формуванні діалогової компетентності в учнів 10-11 класів максимально використовувалися такі вправи: за місцем проведення (класні, самостійні), за метою (пропедевтичні, кумуляційні, тренувально-мовленнєві), за тематикою (фонетичні, орфографічні, лексичні, риторичні тощо), за ступенем пізнавальної активності учнів (рецептивні, репродуктивні), за комунікативною спрямованістю (комунікативні, умовно-комунікативні, пасивно – репродуктивні й активно-репродуктивні), за формою мовлення (усні, письмові).

Перший – інформаційно-мотиваційний – етап формувального експерименту був спрямований на узагальнення та систематизацію знань учнів 10 класу щодо феномена діалогового мовлення, видів діалогу та усвідомлення норм культури діалогового мовлення. Засобами були обрані такі форми організації навчальних занять, як: лекція-презентація, ігрове моделювання, метод «Сінквейн», тренінг. Зазначимо, що на цьому етапі учні повторювали засвоєні у 5-9 класах мовленнєві поняття «мовлення», «діалог», «діалогове спілкування», необхідні для розвитку вмінь і навичок формулювання запитань і відповідей; вправлялись у здатності вести діалог, використовуючи техніки слухання, сперечання, аргументації, ведення дискусії. Робота на першому етапі спрямовувалася на сприйняття й аналіз діалогів різної стильової й жанрової належності відповідно до запропонованих критеріїв, складання матриць до них, написання плану інтерв'ю.

Вагоме місце у формуванні україномовної діалогової компетентності було відведено систематичному, цілеспрямованому аналізу чужого й власного діалогу: на першому етапі домінував колективний аналіз висловлювань учнів, що корегувався вчителем; надалі учні самостійно опрацьовували завдання за допомогою ігрового моделювання, методу асоціації; завершувалася робота самоаналізом власних знань за допомогою шкалювання.

На другому – інструментально-навчальному – етапі передбачалось удосконалення вмінь і навичок учнів щодо володіння техніками формулювання запитань і відповідей, здатності вести діалог, використовуючи техніки слухання, сперечання, аргументації, ведення дискусії, створення власного діалогу, редагування його, коректування реплік однокласників, аргументація свого погляду під час проведення дискусії. На другому етапі домінували інтерактивні методи навчання, а саме, групове навчання «Ароло-Технік» («Як треба діяти в конкретній ситуації?»), «Мозковий штурм» (Краще бути першим серед середніх чи останнім серед кращих?), дискусія «Сніговий ком» («Що таке творчість?»), рольова гра, брейн-стормінг, вправи, зокрема тренувально-ігрові, що містять нескладну ситуацію з визначеним порядком дій, та методику використання пасивно – репродуктивних й активно-репродуктивних вправ (за Ю. Пассовим).

Третій етап (діяльнісно-репродуктивний) був спрямований на конкретизацію й узагальнення видових розмаїть діалогів, удосконалення навичок ведення дискусії. Важливу роль на цьому етапі відводилося критичному аналізу свого й чужого діалогу. На цьому етапі домінували брейн-стормінг, панельна дискусія («Роль внутрішнього діалогу в розвитку особистості»), презентація есе («Боротьба зла та добра в мені»), вправи, інтегрований урок («Мовленнєва характеристика персонажів з п'єси І. Карпенко-Карого «Хазяїн»).

Кожний із запропонованих етапів лінгводидактичної моделі формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл передбачав самоконтроль знань: метод тестування, групову рефлексію.

Порівняльні кількісні дані щодо рівнів сформованості україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл до і після навчання подано на рис. 2.

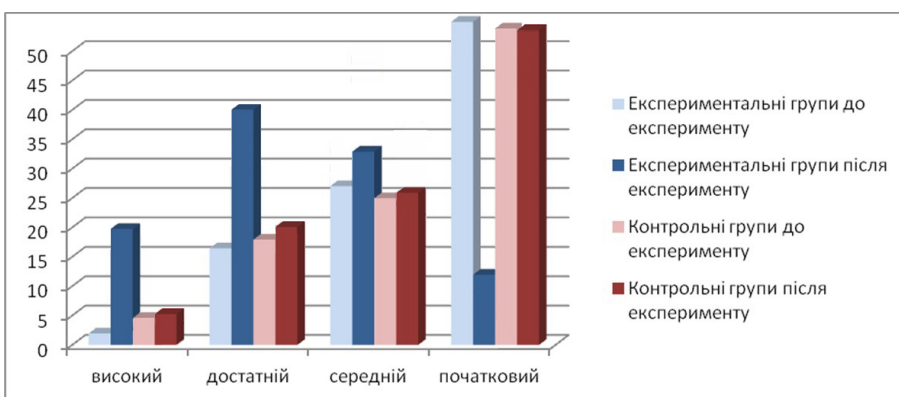

Рис. 2. Результати констатувального та контрольного зрізів щодо рівнів сформованості україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл (у %)

Як видно з рис. 2, в учнів 10-11 класів ЕГ відбулися значні позитивні зміни щодо рівнів сформованості україномовної діалогової компетентності. Так, високого рівня досягли 18,2% учнів

(було 3,25 %), достатнього – 38,61 % (було 15,36 %) учнів. На середньому рівні залишилося 31,63 % (було 25,37 %), на початковому – 11,55 % (було 56,02 %). Щодо учнів КГ, то на прикінцевому етапі в них також відбулися певні незначні позитивні зміни під впливом навчання: виявлено високий рівень у 4,88 % учнів (було 3,93 %); достатній у 18,06 % (було 17,42 %); на середньому рівні залишилося 25,31 % (було 24,37 %), на початковому – 51,75 % (було 54,28 %) учнів. На підставі одержаних результатів дійшли висновку, що реалізація запропонованої лінгводидактичної моделі та педагогічних умов виявилася результативною і забезпечила формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

Наступним кроком етапу експериментальної роботи була перевірка припущення, що різниця у сформованості україномовної діалогової компетентності учнів експериментальних і контрольних класів не є статистично значущою. Перевірка здійснювалася за статистичним критерієм χ^2 .

Було сформульовано статистичну гіпотезу про належність результатів діагностування в експериментальних і контрольних групах до однієї генеральної сукупності, тобто: H_0 – обидві вибірки належать до однієї генеральної сукупності, H_1 – нульова гіпотеза не є вірною. Статистичний аналіз експериментальних даних підтвердив достовірність отриманих результатів, гіпотезу та ефективність запровадженої методики формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

У висновках подано результати дослідження, основні з них такі.

У дисертаційній роботі вирішено актуальне наукове завдання щодо методики формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, розроблено лінгводидактичну модель та педагогічні умови.

1. Діалог – одна із форм мовлення, розмова між двома або кількома особами, що характеризується не лише короткими висловлюваннями, використанням неповних і незавершених речень, а вмінням сперечатись, аргументувати та апелювати до думок опонента. Дискурсивна діяльність – це різновид мовленнєвої діяльності, яка спрямована на свідоме та цілеспрямоване породження цілісних мовленнєвих творів, а за своєю природою є когнітивно-комунікативною, результатом цієї діяльності є текст. Якщо текст є діалоговим (на формальному рівні), то й дискурс є діалоговим. Діалоговий дискурс – це зафіксована діалоговим текстом мовленнєва діяльність комунікантів у ситуативно-комунікативному, соціокультурному, когнітивно-психологічному та інших контекстах. Діалогова компетентність – це здатність створювати власний діалог залежно від ситуації, обґрунтовуючи власну позицію та апелюючи до думок опонента.

2. Україномовна діалогова компетентність учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл – це здатність, застосовуючи українську мову, забезпечувати ефективне протікання комунікативного процесу між двома або кількома особами в діалоговому режимі, з метою передавання, засвоєння та

розв'язання суспільних і навчальних завдань, або планування своїх дій, що характеризується не лише короткими висловлюваннями, використанням неповних і незавершених речень, а вмінням сперечатись, аргументувати та апелювати до думок опонента.

3. Критеріями і показниками оцінювання рівня сформованості україномовної діалогової компетентності учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл виступили: знання (показники: розуміння сутності базових понять, що систематизують уявлення учнів про діалогове мовлення, зокрема «мовлення», «діалог», «діалоговий дискурс», «діалогове спілкування»; обізнаність із видами діалогу та підходами щодо їх класифікації; усвідомлення норм культури діалогового мовлення); уміння/навички (показники: володіння техніками формулювання запитань і відповідей; здатність вести діалог, використовуючи техніки слухання, сперечання, аргументації, ведення дискусії; здатність використовувати діалог у процесі саморозвитку); особистісні якості (комунікабельність; емпатія; саморегуляція та ініціативність у діалоговому спілкуванні). На основі визначених критеріїв і показників було схарактеризовано рівні сформованості україномовної діалогової компетентності: високий рівень на констатувальному етапі виявили (3,25 % учнів експериментальної і 3,93 % контрольної груп); достатній (15,36 % респондентів експериментальної і 17,42% контрольної груп); середній (25,37 % учнів експериментальної і 24,37 % контрольної груп); початковий (56,02% респондентів експериментальної і 54,28 % контрольної груп).

4. Педагогічними умовами формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл є: створення в учнівському колективі діалогового простору комунікативно-мовленнєвої спрямованості; мотивація учнів до діалогового дискурсу в процесі інтерактивного навчання; інформаційно-методичний супровід процесу формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів.

5. У дослідженні розроблено лінгводидактичну модель формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, яка реалізовувалася за такими етапами: інформаційно-мотиваційний, інструментально-навчальний, діяльнісно-репродуктивний. Засобами реалізації експериментальної методики формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл є: метод шкалювання, тестування, групова рефлексія, експрес рефлексія «Сінквейн», тренінги, практичні заняття із застосуванням методів мозкового штурму, кейс-стаді, ігрового моделювання, рольових ігор і т. ін.

6. Порівняльний аналіз результатів діагностування учнів експериментальних і контрольних груп щодо сформованості україномовної діалогової компетентності до та після експериментальної роботи, дозволив дійти висновку, що в експериментальних групах формування означеної компетентності відбувалося більш ефективно, ніж у контрольних, що підтверджено статистичною обробкою результатів діагностування, отриманих на констатувальному й контрольному етапах експерименту. Так, на прикінцевому етапі високий рівень був характерний для 18,2% респондентів

експериментальної і 4,88 % – контрольної груп, достатній – 38,61 % експериментальної і 18,06 % – контрольної груп, середній відповідно 31,63 % і 25,31%; початковий – 11,55 % і 51,75 % учнів.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні проблем діалогізації навчального процесу загальноосвітніх шкіл.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях автора:

1. Грудок-Костюшко М.А. Целесообразность внедрения коммуникативных технологий в систему традиционной школы / М.А. Грудок-Костюшко // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (Зб. наук. пр.) – Одеса: Вид-во ПДПУ. – 2008. – № 4. – С. 191-197.

2. Грудок-Костюшко М.О. До проблеми імплементації сучасних комунікативних технологій у систему загальноосвітньої школи України / М.О. Грудок-Костюшко // Наука і освіта [науково-методичний журнал]. – 2009. – № 3. – С. 51-54.

3. Грудок-Костюшко М.О. Діалогова компетентність у контексті сучасних наукових досліджень / М.О. Грудок-Костюшко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (Зб. наук. пр.) – Одеса; Вид-во ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2010. – №7-8. – С. 31-36.

4. Грудок-Костюшко М.О. Діалогова компетентність в умовах реформування сучасної освіти / М.О. Грудок-Костюшко // Наука і освіта [науково-методичний журнал]. – 2011. – № 1. – С. 31-35.

5. Грудок-Костюшко М.О. Структура україномовної діалогової компетентності учнів 10 -11 класів загальноосвітніх шкіл / М.О. Грудок-Костюшко // Народна освіта. – Біла Церква, 2011. – Випуск 3 (15). – Режим доступу до журналу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/NarOsv/2011-2/11tmmfzs.htm>.

6. Грудок-Костюшко М.О. Лінгводидактична модель формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл / М.О. Грудок-Костюшко // Наука і освіта [науково-методичний журнал]. – 2012. – № 1/CVII. – С. 110-113.

7. Грудок-Костюшко М.О. Характеристика рівнів сформованості україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл / М.О. Грудок-Костюшко // Педагогічний дискурс: зб. наук. пр. –Хмельницький: ХГПА, 2012. – Вип. 11. – С. 52-56.

8. Грудок-Костюшко М.А. Игра как способ формирования коммуникативной компетенции у иностранных студентов, изучающих русский язык: материалы междунар. научно-практ. конф. [«Технологии обучения русскому языку как иностранному и диагностика речевого развития»], (Минск, 21-24 июня 2007 г.) / Ред. кол.: В.В. Белый и др. – Минск, 2007. – С. 172-173.

9. Грудок-Костюшко М.А. Новые технологии обучения как средство совершенствования и интенсификации учебного процесса: материалы III міжнар. науково-практ. конф. [«Теорія і практика

управління педагогічними процесами», (Одеса, 27-28 жовтня 2007 р.) / Ред. кол.: В.С. Полторак та ін. – Одеса, 2007. – С. 21-22.

10. Грудок-Костюшко М.А. Инновационные европейские технологии в обучении: матеріали міжнародного симпозіуму [«Революція в університетській освіті: глобалізація та індивідуалізація – погляд у майбутнє»], (Одеса, 27-28 жовтня 2007 р.) / Ред. кол.: О.Я. Чебикін та ін. – Одеса, 2007. – С. 43-44.

11. Грудок-Костюшко М.О. Сутність сучасних європейських комунікативних технологій та доцільність впровадження їх у систему загальноосвітньої школи: матеріали міжнар. науково-практ. конф. [«Теорія і практика формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ»], (Одеса, 26-29 червня 2008 г.) / Ред. кол.: О.Я. Чебикін та С.К.Хаджирадева. – Одеса, 2008. – С. 49-51.

12. Грудок-Костюшко М.О. Щодо проблеми впровадження зарубіжного педагогічного досвіду у навчально-виховний процес: матеріали міжнар. науково-практ. конф. [«Сучасні проблеми та перспективи розвитку регіональної освіти»], (Одеса, 30 жовтня 2009 р.) / Ред. кол.: О.О.Біла. – Одеса: Вид-во ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2009. – С. 3-4.

13. Грудок-Костюшко М.О. Діалогізація як шлях гуманізації і демократизації освіти: матеріали міжнар. науково-практ. студентської конф. [«Управління освітніми закладами, стан проблем, стратегії розвитку»], (Одеса, 29 жовтня 2010 р.) / Ред. кол.: В.М. Гладкова – Одеса: Вид-во ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2010. – С.75-77.

14. Грудок-Костюшко М. О. Гра як метод формування діалогової компетентності учнів (методичні рекомендації для вчителів німецької мови). Навчально-методичний посібник / М.О. Грудок-Костюшко. – Одеса: ПНПУ ім. К.Ушинського, 2010. – 26 с.

15. Грудок-Костюшко М.О. Основи діалогового мовлення. Навчально-методичний посібник / М.О. Грудок-Костюшко. – Одеса: ПНПУ ім. К. Ушинського, 2011. – 70 с.

АНОТАЦІЯ

Грудок-Костюшко М.О. Методика формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова). – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОНмолодьспорту України. – Одеса, 2012.

У дисертації вперше розроблено методику формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів; визначено й обґрунтовано педагогічні умови (створення в учнівському колективі діалогового простору комунікативно-мовленнєвої спрямованості; мотивація учнів до

діалогового дискурсу засобами інтерактивного навчання; інформаційно-методичний супровід процесу формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів) та етапи (інформаційно-мотиваційний, інструментально-навчальний, діяльнісно-репродуктивний) формування україномовної діалогової компетентності в учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл. Визначено сутність і структуру феномена «україномовна діалогова компетентність учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл», як-от : знання, уміння/навички, особистісні якості з відповідними показниками.

Ключові слова: діалог, діалоговий дискурс, україномовна діалогова компетентність, учні 10-11 класів загальноосвітніх шкіл.

АННОТАЦІЯ

Грудок-Костюшко М. А. Методика формування україно-язычної діалогової компетентності у учащихся 10-11 классов общеобразовательных школ. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (украинский язык). – Государственное учреждение «Южно-Украинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОНмолодёжь-спорта Украины. – Одесса, 2012.

В диссертации разработана и теоретически обоснована методика формирования украиноязычной диалоговой компетентности у учащихся 10-11 классов общеобразовательных школ.

В первой главе « Теоретические основы формирования украиноязычной диалоговой компетентности у учащихся 10-11 классов общеобразовательных школ» определена сущность и структура понятия «украиноязычная диалоговая компетентность», под которым понимаем способность, используя украинский язык, обеспечивать эффективное протекание коммуникативного процесса между двумя или несколькими лицами в диалоговом режиме с целью передачи, усвоения и решения общественных и учебных задач или планирования своих действий; что характеризуется не только короткими высказываниями, использованием неполных и незавершенных предложений, а свидетельствует об умении спорить, аргументировать и апеллировать к мнению оппонента.

Выявлено, что структуру украиноязычной диалоговой компетентности составляют три критерия: знания, умения/навыки, личностные качества с соответствующими им показателями. Первому критерию – знания – соответствуют показатели: понимание сущности базовых понятий, систематизирующих представления учащихся о диалогической речи, а именно: «речь», «диалог», «диалоговый дискурс», «диалогическая речь»; информированность о видах диалогов и подходах к их классификации, понимание норм культуры диалоговой речи. Второму критерию – умения и навыки – соответствуют показатели: владение техниками формулирования вопросов и ответов; способность вести диалог, используя техники слушания, спора, аргументации, ведения дискуссии;

способность применять диалог в процессе саморазвития. Третьему критерию – личностные качества – соответствуют показатели: коммуникабельность, эмпатия, инициативность и саморегуляция в диалогическом общении.

Во второй главе «Экспериментальная методика формирования украиноязычной диалоговой компетентности у учащихся 10-11 классов общеобразовательных школ» определены, научно обоснованы и экспериментально апробированы педагогические условия формирования украиноязычной диалоговой компетентности у учащихся 10-11 классов общеобразовательных школ, а именно: создание в коллективе учащихся диалогового пространства коммуникативно-речевой направленности, мотивация учащихся к диалоговому дискурсу способами интерактивного обучения, информационно-методическое сопровождение процесса формирования украиноязычной диалоговой компетентности у учащихся 10-11 классов общеобразовательных школ. Под диалоговым пространством понимаем создание развивающей образовательной среды, эмоционально стимулирующей и активизирующей потребность учащихся открывать новые знания в процессе обучения диалогу. Второе педагогическое условие - мотивация учащихся к диалоговому дискурсу способами интерактивного обучения - реализовывалось через вовлечение учащихся в процесс познания, решения сложных проблем на основе анализа информации. В соответствии с третьим педагогическим условием - информационно-методическое сопровождение процесса формирования украиноязычной диалоговой компетентности у учащихся 10 - 11 классов общеобразовательных школ – была разработана программа факультативного курса, учебное пособие, комплекс учебных занятий разных форм.

Доказана и математически подтверждена эффективность реализации экспериментальной модели формирования украиноязычной диалоговой компетентности у учащихся 10-11 классов общеобразовательных школ в три этапа: информационно-мотивационный, инструментально-обучающий, деятельностно-репродуктивный.

Средствами реализации экспериментальной методики формирования украиноязычной диалоговой компетентности у учащихся 10-11 классов общеобразовательных школ являются метод шкалирования, тестирования, групповая рефлексия, «синквейн», тренинги, практические занятия с использованием метода мозгового штурма, кейс-стади, игрового моделирования, ролевых игр, системы упражнений и др.

Анализ результатов исследования подтвердил эффективность методики формирования украиноязычной диалоговой компетентности у учащихся 10-11 классов общеобразовательных школ, поскольку у учеников экспериментальной группы произошли позитивные качественные изменения, и они достигли высокого и среднего уровней.

Ключевые слова: диалог, диалоговый дискурс, диалоговая компетентность, учащиеся 10-11 классов общеобразовательных школ.

ANNOTATION

M. A. Grudok-Kostyushko. The method of the formation of the Ukrainian speaking dialogue competence of senior pupils of secondary schools. – Manuscript.

Dissertation for the Candidate Degree in Pedagogy, specialty. Specialty 13.00.02 - Theory and Methodology (Ukrainian). State Institution "Pivdennoukrainskiy National Pedagogical University named after K.D.Ushinskiy" Ministry of Education and Science, Youth Sport of Ukraine – Odessa, 2012.

The thesis presents the method of the formation of the ukrainian-speaking dialogue competence of senior pupils of secondary schools. The first chapter defines the nature and the structure of the concept "dialogue competence". The structure of the Ukrainian-interactive dialogue competence consists of three criteria: knowledge, skills/knowledge, personal qualities. In the second chapter the conditions of the formation of the ukrainian-speaking dialogue competence of senior pupils of secondary schools are scientifically based and experimentally tested.

The key words: dialogue, dialogue discourse, dialogue competence of senior pupils of secondary schools.

